

Fransız dilində toponimlər

Dadaşova Səidə Bəhlul qızı
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Xülasə

Məqalə “Fransız dilində toponimlər” adlanır. Toponimika coğrafi adları; toponimləri, onların mənasını, quruluşunu, mənşəyini və yayılma arealını öyrənir. Mənası yer deməkdir.

Məqələdə bir sıra şəhər, yer, çay toponimləri verilmiş, həmin toponimlərin coğrafi yerləri və mənalari açıqlanmışdır. Misal olaraq aşağıdakı toponimləri göstərmək olar.

Paris Fransanın paytaxtı və İle-de-France bölgəsinin mərkəzidir. Bütün dünyada incəsənət və mədəniyyət tərzilə tanınan Paris, eyni zamanda dünya tarixində önəmli bir şəhər olmaqla birlikdə, başlıca iqtisadi və siyasi mərkəzlər arasında yer almaqda və ölkələrarası keçiş nöqtələrindən birini təşkil etməkdədir. Moda və lüksün dünya paytaxtı olan Paris, "Işıqlı şəhər" (*Ville Lumière*), gəzməli yerlərinə görə isə “Sevgililərin şəhəri” (*Ville des amoureux*) adlandırılır. Eyfel Qülləsi adını inşa ettirən firmadan Gustave Eiffelden götürmüşdür. Qüllə bütün dünyaya Fransanın simvollarından biri kimi tanınmışdır. Möhtəşəm mühəndislik əsəri və estetik bir qüllədir. Qüllə Fransada çox önəmli hadisələrin qeyd edilməsi üçün inşa edilmişdir. Qüllə 20 il istifadə edildikdən sonra sökülməliydi amma 1909-cu ildə Atlantik dənizi ətrafı ölkələrlə xəbərleşmək imkanı olduğundan qalmasına icazə verildilər. Rona (*Rhône*) çayı İsveçrə və Fransadan keçən çaydır. Uzunluğu 812 km (545-km-i Fransa ərazisindədir). Rona çayı cənubi-qərbə doğru yönəlir, Cenevrənin yuxarı hissəsinə axır, cənubdan dönərək, Rona dağlarından keçərək, Aralıq dənizinə çatır. Lyonda ən böyük qolu olan Saon çayı ilə birləşən Rona, cənuba doğru dənizə yönəlir. Axması hələ də sürətli olduğundan nəqliyyat üçün əlverişli deyil. Fransız dilində çayın adı «Ron» (*Rhône*) kimi səslənir və bu ad mifik bir kişi obrazından gəlir. Sona çayı Lyon limanında Ronaya sakit axır. Bu çay Sona adlı bir mifik qadınla təmsil olunur. Ron və Sona, bir kişi və bir qadın olaraq tez-tez fransızların abidələrində, körpülərində və digər binalarda (xüsusilə də Lyonda) heykəllərdə, o cümlədən çay üzərində olan eyni körpüdə təsvir olunublar. Daha sonra məqələdə fransız ədəbi əsərlərində rast gəlinən bəzi toponimlər araşdırılmış və tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: *toponimlər, işıqlı şəhər, sevgililərin şəhəri, frank, yayılma arealı*

Rəyçi: *b/m. Aygün Qocayeva*

Place names in french

Dadashova Saida Bahulul kizi
Doctor of Philosophy, Senior Lecturer
Azerbaijan State Pedagogical University

Summary

The article is entitled "Toponyms in French". Geographical Names of Toponymics; explores their toponyms, their meaning, structure, origin and spreading range. Meaning means space. The article lists a number of cities, places, and rivers, and explains the geographical location and meaning of these toponyms. An example is the following toponyms. Paris is the capital of France and the center of the Île-de-France region. Known for its art and culture all over the world, Paris is also one of the most important cities in world history, making it one of the key economic and political centers in the world. Paris, the world capital of fashion and luxury, is called the "City of Light" (Ville Lumière) and, for its sights, the "City of Love" (Ville des amoureux). It was taken from Gustave Eiffel, a company that built the Eiffel Tower. The tower is known worldwide as one of the symbols of France. It is a magnificent engineering and aesthetic tower. The tower was built to mark the most important events in France. The tower was to be demolished after 20 years of use, but in 1909 they were allowed to remain in contact with the surrounding countries. Rhône (Rhône) is a river that passes through Switzerland and France. The length is 812 km (545 km in France). The Rona River runs south-west, flows to the upper part of Geneva, then turns south and crosses the Rona Mountains and reaches the Mediterranean. Rona, which combines the Saon River with its largest arm in Lyon, is heading south to the sea. The leak is still fast and is not suitable for transportation. The name of the river in French sounds like "Ron" (Rhône) and comes from a mythical male figure. The river Sona flows quietly to Rona in the Lyon port. This tea is represented by a mythical woman named Sona. Ron and Sona, both men and women, are often portrayed in French monuments, bridges and other buildings (notably Lyon), including the same bridge over the river. The article then explores and investigates some of the toponyms found in French literary works.

Key words: *toponyms, city of light, city of love, franc, spreading range*

Reveiwier: Senior teacher Aygun Qodjayeva

Топонимы на французском языке

Дадашова Саида Бахлул кызы
Доктор философских наук, старший
преподаватель АГПУ

Результат

Статья озаглавлена «Топонимы по-французски». Географические названия топонимиков; исследует их топонимы, их значение, структуру, происхождение и ареал распространения. Значение означает пространство. Статья перечисляет ряд городов, мест и рек, а также объясняет географическое положение и значение этих топонимов. Примером являются следующие топонимы. Париж является столицей Франции и центром региона Иль-де-Франс. Париж, известный своей культурой и искусством во всем мире, также является одним из важнейших городов мировой истории, что делает его одним из ключевых экономических и политических центров в мире. Париж, мировая столица моды и роскоши, называется «Город света» (Ville Lumière), а по своим достопримечательностям - «Город любви» (Ville des amoureux). Это было взято из Gustave Eiffel, компании, которая построила Эйфелеву башню. Башня известна во всем мире как один из символов Франции. Это великолепная инженерно-эстетическая башня. Башня была построена, чтобы отметить самые важные события во Франции. Башня должна была быть снесена после 20 лет использования, но в 1909 году им было разрешено оставаться в контакте с соседними странами. Рона (Рона) - река, протекающая через Швейцарию и Францию. Длина 812 км (545 км во Франции). Река Рона течет на юго-запад, течет в верхнюю часть Женевы, затем поворачивает на юг и пересекает горы Рона и достигает Средиземного моря. Рона, которая сочетает в себе реку Саон с ее самой большой рукой в Лионе, направляется на юг к морю. Утечка все еще быстрая и не подходит для транспортировки. Название реки по-французски звучит как «Рон» (Rhône) и происходит от мифической мужской фигуры. Река Сона тихо течет к Роне в порту Лиона. Этот чай представлен мифической женщиной по имени Сона. Рона и Сону, как мужчин, так и женщин, часто изображают на французских памятниках, мостах и других зданиях (особенно в Лионе), включая один и тот же мост через реку. Затем статья исследует и исследует некоторые из топонимов, найденных во французских литературных произведениях.

Ключевые слова: *топонимы, город света, город любви, франк, ареал распространения*

Рецензент: *главный педагог Айгюн Годжаева*

Annotasiya

Məqalə “Fransız dilində toponimlər” adlanır. Toponimika coğrafi adları; toponimləri, onların mənasını, quruluşunu, mənşəyini və yayılma arealını öyrənir. Mənası yer deməkdir.

Məqalədə bir sıra şəhər, yer, çay toponimləri verilmiş, həmin toponimlərin coğrafi yerləri və mənalari açıqlanmışdır. Misal olaraq aşağıdakı toponimləri göstərmək olar. Paris Fransanın paytaxtı və İle-de-France bölgəsinin mərkəzidir. Bütün dünyada incəsənət və mədəniyyət tərzilə tanınan Paris, eyni zamanda dünya tarixində önəmli bir şəhər olmaqla birlikdə, başlıca iqtisadi və siyasi mərkəzlər arasında yer almaqda və ölkələrarası keçiş nöqtələrindən birini təşkil etməkdədir. Moda və lüksün dünya paytaxtı olan Paris, "Işıqlı şəhər" (*Ville Lumière*), gəzməli yerlərinə görə isə “Sevgililərin şəhəri” (*Ville des amoureux*) adlandırılır. Eyfel Qülləsi adını inşa ettirən firmadan Gustave Eiffelden götürmüşdür. Qüllə bütün dünyaya Fransanın simvollarından biri kimi tanınmışdır. Möhtəşəm mühəndislik əsəri və estetik bir qüllədir. Qüllə Fransada çox önəmli hadisələrin qeyd edilməsi üçün inşa edilmişdir. Qüllə 20 il istifadə edildikdən sonra sökülməliydi amma 1909-cu ildə Atlantik dənizi ətrafı ölkələrlə xəbərləşmək imkanı olduğundan qalmasına icazə verdilər. Rona (*Rhône*) çayı İsveçrə və Fransadan keçən çaydır. Uzunluğu 812 km (545-km-i Fransa ərazisindədir). Rona çayı cənubi-qərbə doğru yönəlir, Cenevrənin yuxarı hissəsinə axır, cənubdan dönərək, Rona dağlarından keçərək, Aralıq dənizinə çatır. Lyonda ən böyük qolu olan Saon çayı ilə birləşən Rona, cənuba doğru dənizə yönəlir. Axması hələ də sürətli olduğundan nəqliyyat üçün əlverişli deyil. Fransız dilində çayın adı «Ron» (*Rhône*) kimi səslənir və bu ad mifik bir kişi obrazından gəlir. Sona çayı Lyon limanında Ronaya sakit axır. Bu çay Sona adlı bir mifik qadınla təmsil olunur. Ron və Sona, bir kişi və bir qadın olaraq tez-tez fransızların abidələrində, körpülərində və digər binalarda (xüsusilə də Lyonda) heykəllərdə, o cümlədən çay üzərində olan eyni körpüdə təsvir olunmuşdur

Aktuallıq: Məqalədə bəzi fransız ədəbi əsərlərində rast gəlinən toponimlər araşdırılmış və tədqiq edilmişdir. Toponimlərin araşdırılması, tədqiq edilməsi elm tarixində hər zaman maraq kəsb etmiş və öz aktuallığını qoruyub saxlamışdır. Toponimlərin öyrənilməsi sözü gedən yer barədə maraqlı məlumatlar əldə etməyə imkan verir.

Metod: Məqalədə tarixi-müqayisəli və təsviri metod tətbiq edilmişdir.

Giriş: Toponimika coğrafi adları; toponimləri, onların mənasını, quruluşunu, mənşəyini və yayılma arealını öyrənir. Mənası yer deməkdir. Hər bir ərazidəki toponimlərin məcmusu onun toponimiyasını təşkil edir.

Toponimlərin aqronim-meydan adları, antrotoponim-şəxs adlarından törəmiş coğrafi adlar, astionim-şəhər adları, drinonim-meşə adları, dromonim-nəqliyyat yollarının adları, hidronim-çay adları, qodonim-küçə adları, oykonim-yaşayış yeri adları, oronim-dağ adları, urbanonim-şəhəriçi obyekt adları, makrotoponim-böyük yaşayış yerlərinin adları, mikrotoponim-küçük yaşayış yerlərinin adları kimi növləri vardır.

Mövzunun aktuallığı: Toponimlərlə bağlı mövzuların tədqiq edilməsi həmişə aktualdır. İnkişaf etmiş bir dövlətdə aparılan abadlaşdırma işləri və yeni obyekt, məkan kənd və şəhərlərin salınması sayəsində ölkəmizdə toponimlərin sayı artmaqdadır və nəticədə yeni toponimlərin tədqiqinə ehtiyac olduğu üçün toponimlərlə bağlı mövzular həmişə aktual olaraq qalır.

Tədqiqat işinin metodları: Məqaləni yazmaq üçün tarixi metoddan istifadə edilmişdir. Bəzi qədim fransız əsərlərində adı çəkilən və hal-hazırda Fransa ərazisində mövcud olan yerlər, çaylar və başqa toponimlər tədqiq edilmişdir.

Fransa Avropanın Qərbində yerləşən, ərazicə "Fransa" adı, *frankların yurdu* mənasına gələn *Frankiya* kəliməsinə dayanır. Lakin frank sözünü mənşəyi ilə bağlı bir neçə iddia mövcuddur. Bunlardan biri bu sözün German dillərində "nizə" mənasına gələn "frankona" sözünə dayandığı yönündədir. Başqa bir iddiaya görə isə frank sözü qədim German dilində "azad" mənasına gələn "frey" sözündən yaranıb. Bəlkə elə buna görə də Fransaya azad insanların ölkəsi deyilir. France - "land of the Franks", literally "land of the free men". (16.)

Frank kəliməsi müasir Fransızçada "*franc*" şəklində hələ də yaşamaqdadır və 2000-ci ildə avro Fransanın rəsmi pul vahidi olana qədər, Fransada istifadə olunana pulu adlandırmaq üçün istifadə olunub.

Qərbi Avropada yerləşən Fransanın Mənş Dənizi, Şimal Dənizi, Atlantik Okeanı və Aralıq Dənizinə sahili vardır. Şimal-şərqi başlıca olaraq çaylar (Reyn), dənizlər və dağlardan (Yura Dağları, Alp dağları, Pirenələr dağı) ibarət olan təbii sərhədlərlə əhatə olunmuşdur.

Paris Fransanın paytaxtı və Île-de-France bölgəsinin mərkəzidir. Bütün dünyada incəsənət və mədəniyyət tərzini tanıyan Paris, eyni zamanda dünya tarixində önəmli bir şəhər olmaqla birlikdə, başlıca iqtisadi və siyasi mərkəzlər arasında yer almaqda və ölkələrarası keçiş nöqtələrindən birini təşkil etməkdədir. Moda və lüksün dünya paytaxtı olan Paris, "İşıqlı şəhər" (*Ville Lumière*), gəzməli yerlərinə görə isə "Sevgililərin şəhəri" (*Ville des amoureux*) adlandırılır.

Paris şəhəri Sena çayı üzərində inşa edilmişdir. Paris sözünün mənasında elə burdan yaranmışdır. Paris sözü latınca "*Fluctuat nec mergitur*" yəni "Sallanır ama batmaz" (Fransızca: « Il est battu par les flots sans être submergé »).

Notr Dam dö Pari (Notre Dame de Paris) kilsəsi Məryəm Anaya həsr edilərək inşa edilən gotik kilsədir, Sena çayının ortasındakı Île de la Cytidə yerləşən bu kilsə Parisin simvollarından biri kimi qəbul olunmuşdur. Luvr Müzeyi (Le Musée de Louvre) Fransanın ilk dövlət muzeyidir və 1793-cü ildə inşa edilmişdir. Müzeydə, toplamda 70.000 sənət əsəri yer alır. Şübhəsiz muzeyin ən önəmli əsəri "Mona Lisa"dır.

Şanzelize (Champs-Élysées) adını Yunan miflərində cənnət olaraq göstərilən Elizion ovalarından almışdır. Parisin ən gözəl yerlərindən biridir.

Eyfel Qülləsi adını inşa etdirən firmadan, Qustave Eyfelden götürmüşdür. Qüllə bütün dünyada Fransanın simvollarından biri kimi tanınmışdır. Möhtəşəm mühəndislik əsəri və estetik bir qüllədir. Qüllə Fransada çox önəmli hadisələrin qeyd edilməsi üçün inşa edilmişdir. Qüllə 20 il istifadə edildikdən sonra sökülməli idi, amma 1909-cu ildə Atlantik dənizi ətrafı ölkələrlə xəbərləşmək imkanı olduğundan qalmasına icazə verildi.

Sena (Seine) Fransanın şimalında yerləşən çaydır, böyük nəqliyyat qovşağıdır. Uzunluğu 776 kilometrdir. Sena çayı mənbəyini Burqundiyanın cənubundakı Lanqr dağından götürür və Paris sahəsində genişlənir. Parisdən sonra onun axın xətti əyilir. Qavr yaxınlığında La-Manş körfəzindəki Sen buxtasına tökülür. Çayın başlanğıcında dünyada ən uzun asma körpülərdən biri tikilib. Antik dövrdə çayın adı *Sekvana* (Sequana) kimi səslənirdi. (12. p.26) Ehtimal edilir ki, kelt sözü olan *Siquana* Hind-Avropa dillərindən əvvəlki *sak-* (müqəddəs) sözündən əmələ gəlib.

Rona (*Rhône*) çayı İsveçrə və Fransadan keçən çaydır. Uzunluğu 812 km (545-km-i Fransa ərazisindədir). Rona çayı cənubi-qərbə doğru yönəlir, Cenevrənin yuxarı hissəsinə axır, cənubdan dönərək, Rona dağlarından keçərək, Aralıq dənizinə çatır. Lyonda ən böyük qolu olan Saone çayı ilə birləşən Rona, cənuba doğru dənizə yönəlir. Axması hələ də sürətli olduğundan nəqliyyat üçün əlverişli deyil. Fransız dilində çayın adı «Ron» (Rhône) kimi səslənir və bu ad mifik bir kişi obrazından gəlir. (1.) Sona çayı Lyon limanında Ronaya sakit axır. Bu çay Sona adlı bir mifik qadınla təmsil olunur. Ron və Sona, bir kişi və bir qadın olaraq tez-tez fransızların abidələrində, körpülərində və digər binalarda (xüsusilə də Lyonda) heykəllərdə, o cümlədən çay üzərində olan eyni körpüdə təsvir olunublar.

Rin çayı (Rhin) - Avropanın ən böyük və ən əhəmiyyətli çaylarından biridir. Mənbəyini İsveçrə ərazisində Alp dağlarından götürür. Uzunluğu təqribən 1230 km olmaqla Avropanın üçüncü ən uzun çayıdır. Çayın yuxarı axarında, İsveçrə ərazisində, Hoyhauzen şəhərini yaxınlığında Reyn şlaləsi var. Hündürlüyü 23 metr, eni isə 150 metr olan bu şlalə Avropanın ən böyük şlaləsi sayılır. Çayın adı da bu şlalənin adından alınmışdır.

Yer adları fransız ədəbiyyatında da öz əksini tapmışdır. Fransız qəhrəmanlıq epopeyasında, "Şanson dö Roland" əsərində tarixi faktlardan

danışılırkən Saraqos, Ronsevo, La Marş dö Bretaynın, Eks-la-Şapelin adları çəkilməmişdir.

“Charlemagne fit une expédition en Espagne. Il assiégea **Saragosse**, mais sans succès. Alors il revint en France par les gorges des Pyrénées. A **Roncevaux**, dans une étroite vallée, l'arrière-garde de son armée fut attaquée par les Vascons (Basques). Ces montagnards guerriers voulaient se venger des Francs qui avaient dévasté leurs champs. Les Français inférieurs en nombre périrent jusqu'au dernier; fut tué parmi eux un certain Hrodland, compte de **la Marche de Bretagne**.”(13.səh.13).

Saraqos (Saragosse) adı Sezar Divi Filius Oqustusun şərəfinə Sezaroqusta və ya Sezar Oqustadan gəlir. Zaragoza, Madrid və Barselona arasındakı Ebro sahillərində, hər birindən təxminən 300 km və Valensiyadan 340 km məsafədə yerləşir.

Roncesvalles həm kənd, həm də vadi adıdır. Bu kənddə əsas XII əsrə aid bir monastır ətrafında qruplaşdırılmış bir neçə ev var. Ənənəvi olaraq Roncesvalles toponimi "ardıcların yeri" mənasını verir. La Manş Normandiya bölgəsindəki bir fransız deparatamentidir.

Nəticə: Fransız dilində toponimlər mövzusunun tədqiq edərəkən aşağıdakı nəticələri əldə etmişik.

1.Toponimlərin tədqiq olunması müasir dünyada gedən proseslər aspektindən önəmlidir.

2.Yeni toponimlərin yaranması dilin zənginləşməsinə xidmət edir.

3.Bədii ədəbiyyatda toponimlərin işlədilməsi əsərin dilini zənginləşdirir və oxucuların əsərə olan marağını artırır.

4.İnkişaf etmiş ölkələrdə yeni inşa edilmiş yollar, yerlər, kənd və şəhərlər sayəsində yeni toponimlər yaranır ki, bu da dilin inkişafına səbəb olur.

5.Yeni toponimlərin yaranması insanların biliklərinin və dünyagörüşlərinin çoxalmasına imkan yaradır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz nəticələri nəzərə alarsaq, istənilən dildə toponimlərin öyrənilməsi son dərəcə vacib və əhəmiyyətlidir.

Ədəbiyyat siyahısı

Rus dilində

1.Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.)

Fransız dilində

2.Albert Dauzat: La toponymie française, Bibliothèque scientifique, Payot, Paris, 1960, réimpression 1971.

3.Albert Dauzat et Charles Rostaing: Dictionnaire étymologique des noms des lieux en France, (Larousse 1963, épuisé, réimpression Librairie Guénégaud)

4. Auguste Vincent, conservateur à la bibliothèque royale de Belgique: Toponymie de la France, Brionne, Gérard Montfort, réimpression. 1981, 418 p.
5. André Pégurier: Les noms de lieux en France: glossaire de termes dialectaux, Paris, Institut géographique national, 1997, nouvelle édition 2006.
6. Charles Rostaing: Les noms de lieux (Que sais-je, PUF 1961), 11e édition 1992.
7. Christian Baylon, Paul Fabre: Les noms de lieux et de personnes (Nathan Université, 1982)
8. Éric Vial: Les noms de villes et de villages (Belin, collection le français retrouvé, 1983)
9. Ernest Nègre: Toponymie générale de la France (3 vol. Droz 1990-1998)
10. Henri d'Arbois de Jubainville: Recherches sur l'origine de la propriété foncière et des noms de lieux habités en France (période celtique et période romaine), 703 pages, Paris 1890
11. Jean Arzac, Les noms de rivières et de ruisseaux: in Cahiers de la Haute-Loire 1982, 1983, 1984
12. Jean Aubert, La vie des bords de Seine, Éditions Horvath, Le Coteau (Loire), 1986
13. Littérature française. Moscou, 1969, p.262
14. Louis Deroy et Marianne Mulon: Dictionnaire des noms de lieux Paris, (Le Robert) 1994. (ISBN 978-2-85036-195-1)
15. Xavier Delamarre: Noms de lieux celtiques de l'Europe Ancienne. Arles (Errance), 2012.
16. http://www.fact-index.com/l/li/list_of_country_name_etymologies.html#F